

Els vint anys de maduresa. 1980-2000

1. INTRODUCCIÓ

Parlar de la trajectòria dels vint anys de Solans al front de l'urbanisme de Catalunya és parlar de tenacitat, professió i coneixement en la pràctica d'aquesta àmplia disciplina. És parlar també de coneixement del territori, de les particularitats de la seva gent, del paisatge i l'orografia. És, en definitiva, estimar Catalunya.

Em vaig incorporar a la Direcció d'Urbanisme l'any 1987 sent un estudiant en pràctiques, i aquesta Direcció ja duia uns anys de bagatge sota el seu comandament. Des del primer moment la seva figura em va generar atracció i la voluntat d'aprendre d'ell. La seva manera de treballar i la seva autoritat en la matèria van crear escola en un equip de tècnics, molts avui aquí presents, que vam créixer professionalment al seu costat. Puc dir, amb agraïment, que va ser ell qui em va enganxar en l'urbanisme.

Solans, amb el seu exemple, actitud i rigor, ha estat, per a una generació d'urbanistes i de servidors públics, un referent. Treballador incansable, hàbil en la recerca de solucions i sempre innovador. Un home tenaç que ens va transmetre, per sobre de tot, l'estima pel servei públic.

És difícil sintetitzar l'obra de vint anys en quinze minuts, sobretot tenint en compte que vam ser moltes les persones que hi van treballar; no puc, per tant, configurar-me com l'únic relator de tota l'època de maduresa. Per això, he volgut donar veu a alguns companys i companyes del moment, que il·lustraran aquells temps.

Val a dir que aquestes persones donen veu a tot el col·lectiu de treballadors de la Direcció General d'Urbanisme i l'INCASÒL entre els anys 1980 i 2000.

2. COM ES POT PASSAR DE LA METRÒPOLIS A TOT EL PAÍS

L'any 1980, el conseller Josep Maria Cullell i Nadal el proposa per dirigir l'urbanisme de Catalunya. Solans es troba amb una Administració, doncs, molt jove, que s'havia de construir encara en bona mesura i que tenia per davant uns reptes gegants, perquè no estem parlant solament d'organitzar un cos administratiu sinó de crear una estructura urbanística que fos capaç de transformar alhora tota la cultura urbanística per al conjunt del país.

No es tractava de fer una Administració per gestionar de forma burocràtica expedients, sinó de crear tot un sistema que actués de palanca per fer un canvi radical en l'urbanisme.

Com va comentar el mateix Solans en una entrevista, «l'acció pretenia fer irreversible el canvi polític per la diferent manera de construir la ciutat i els seus efectes per a la ciutadania a través del somni d'assolir una ciutat confortable, agradable i noble».

Joan Antoni Solans venia de l'etapa a l'Ajuntament de Barcelona i de l'experiència amb el Pla General Metropolità, com han comentat fa un moment de forma entenedora els companys Josep Maria Carreras i Joan Roca, i, per tant, tenia tot un bagatge en la gestió diària i pràctica de l'urbanisme i també tenia ben clares totes les significacions i implicacions, oportunitats i riscos, que oferia el PGM. Aquesta experiència i coneixement es troben en la base de l'acció que va protagonitzar al llarg de les dues dècades següents.

3. NECESSITAT DE DUES POTES D'ACCIÓ: LA PLANIFICACIÓ (DGU) I LA POLÍTICA DE SÒL I EXECUCIÓ (INCASÒL)

Solans estava convençut que l'acció que s'havia de dur a terme en matèria urbanística i territorial des de la Generalitat havia de tenir dues potes organitzatives: una, la Direcció General d'Urbanisme (DGU), i l'altra, un organisme que es dediqués a fer política de sòl i execució.

Sense aquest braç executor d'una política de sòl decidida i feta amb intenció, es desdibuixava la viabilitat d'una política de millora de les nostres ciutats i d'impuls de l'activitat industrial.

Això va tenir una ràpida traducció en fets, i al final d'aquell 1980 i mitjançant una llei aprovada pel Parlament, es formalitzava la creació de l'Institut Català del Sòl (INCASÒL).

Ja ho tenia tot, la planificació, la gestió i l'execució. Per tant, amb aquestes estructures organitzatives podia passar a l'acció.

I vam posar les energies, dirigits per ell, a recuperar els dèficits generats du-

rant les dècades anteriors, a bastir tot un planejament urbanístic municipal que respongués a l'ordre i la seguretat jurídica, a una lògica morfològica i a una manera de fer, i a formar una visió en què l'equilibri territorial i la cohesió social havien de ser objectius de base.

4. DIRECCIÓ GENERAL D'URBANISME (DGU)

En el marc de la Direcció General, i tal com diu Ricard Casademont, les comissions d'urbanisme van haver d'enfrontar-se a una gran manca de cultura urbanística, en especial del sector privat, produïda per l'absència d'una tradició guanyada dia a dia i de mecanismes d'anàlisi suficients per treballar.

A hores d'ara, amb la gran quantitat d'informació a les nostres mans: Registre de Planejament Urbanístic de Catalunya (RPUC), Mapa Urbanístic de Catalunya (MUC), estructura legal molt detallada, planejament territorial, etc., es veu llunyà o impossible que s'hagués de treballar amb plànols cartogràfics on amb prou feines es veien les corbes de nivell, i cap altre planejament territorial que els plans supramunicipals i comarcals.

La manca d'informació i l'absència de tradició urbanística eren un camp sembrat per a possibles actuacions especulatives.

L'únic camí possible per implantar un urbanisme ordenat i honest era el treball exhaustiu sector a sector, expedient a expedient, problema a problema. En què cada expedient o sector s'analitzava des del conjunt del municipi. Analitzant des del detall a la visió general i viceversa. Sempre des de la forma urbana, sempre des del model i amb una forma propositiva de la imatge de la ciutat.

En aquest context, cal remarcar el treball efectuat per establir models de transformació de teixit industrial cap a residencial, allunyat dels interessos particulars i de la casuística de cada cas, com així va ser amb els paràmetres fixats en plans com els de Terrassa o Sabadell.

La utilització de mecanismes de gestió al servei del planejament com a instrument per resoldre l'imprescindible i posposar l'innecessari.

Solans tenia una personalitat que no deixava indiferent. I tots recordem anècdotes o moments peculiars de la nostra vida laboral al seu costat.

Mercè Albiol i Mercè Llobet recorden unes llargues sessions de les comissions d'urbanisme, que en aquells anys es feien a la tarda i que sovint acabaven al vespre. En una ocasió, quan a les onze de la nit el director va aturar la sessió, tothom pensava que era per reprendre-la l'endemà. Ans al contrari, Solans va suggerir de demanar unes pizzes i continuar. Tots els membres de la comissió van sopar, això sí, sense aturar la sessió, que finalment va acabar cap a les dues de la matinada.

5. INSTITUT CATALÀ DEL SÒL (INCASÒL)

Ignasi Coll i Ramon Forcada ens expliquen: «L'objectiu de l'INCASÒL era fer gestió pública sobre la major part de municipis i dotar-los de creixements industrials i residencials. Malgrat que, des del punt de vista administratiu, aquesta fórmula fos lenta i dificultosa. Era més complex fer un nombre elevat de petites actuacions que fer actuacions grans en menor quantitat. Però el director apostava per la difusió territorial, per adequar-se a la demanda, i evitar tenir menys recursos públics paralitzats».

Com a balanç, s'enllestiren en aquest període més de 150 actuacions urbanístiques de creixement residencial, repartides, pràcticament, en el mateix nombre de municipis; prop de 25.000 habitatges; 173 actuacions de rehabilitació de nuclis, i més de 100 actuacions urbanístiques de creixement industrial, repartides per tot el territori català.

Cal remarcar que aquesta feina es fa mantenint unes estrictes condicions de finançament propi, sense recórrer als recursos públics de la Generalitat de Catalunya.

6. CORPORACIÓ METROPOLITANA DE BARCELONA (CMB)

Amb la Direcció General i l'INCASÒL ja en ple rendiment, i amb una línia de treball ben marcada, la supressió de la Corporació Metropolitana de Barcelona, el 1987, va suposar un punt d'inflexió.

La Corporació era, tal com diu Toni Tobella, un ens comú que actuava en representació dels vint-i-set municipis que la integren. La fragmentació d'aquest criteri unitari es va substituir per un funcionament en què cada ajuntament abordava el desenvolupament del planejament des de la seva pròpia visió de les necessitats concretes.

Això suposava l'obertura de la primera fase d'operacions de modificació del planejament que després prendria dimensions de gran abast.

En les primeres operacions, se situa, per exemple, el Pla Especial del Port Vell, el Pla Especial Renfe-Meridiana; en les segones operacions, el Pla d'Hotels de Barcelona, la Modificació del Poblenou per a la implantació de la Vila Olímpica, el Pla de benzineres, el Pla d'habitatge de les vores del cinturó, la Modificació del Pla general metropolità per a la transformació del Centre Direccional de Diagonal Mar, el Nus de la Trinitat, el Parc Tecnològic i el Centre Direccional de Cerdanyola del Vallès.

Tobella relata que es produïen sovint situacions de confrontació entre els ajuntaments i la Direcció General, resoltes no sempre sense agror. Cal tenir en

compte que la discussió no era menor, ja que en la majoria de les ocasions el discurs s'acompanyava d'un treball de camp i d'un projecte alternatiu elaborat.

Comparteixo una altra anècdota viscuda per Eduard Rossell, que provenia de la Corporació. En incorporar-se a la DGU va tenir la sensació de passar a «jugar en camp contrari». Recorda rebre una bona acollida per part dels companys, però una sensació de prevenció per part de la direcció.

Es va integrar a la Comissió d'Urbanisme de Barcelona. A la primera sessió havia d'informar sobre una modificació del Pla General de Granollers. Acabat el seu breu informe a la Comissió, el director Solans, sense mostrar gaire interès en l'explicació que acabava de fer, el va interpel·lar sobre qüestions d'una certa precisió. Rossell va respondre correctament. I va tenir la sensació de «prova superada» quan, sobtadament, el director Solans va canviar el tractament de vostè, en tercera persona, amb el qual s'havia dirigit a ell durant tota la sessió, per un cordial i més familiar tuteig que va interpretar, encertadament, com un senyal d'acceptació per part del director.

Ell era així, si et tractava de vostè, havies begut oli...

7. GRANS PROJECTES - INFRAESTRUCTURES

Solans tenia una visió integral del territori de Catalunya. I les grans infraestructures eren també part de la seva passió. Projectes de gran abast que resultaven necessaris per adaptar el planejament a les necessitats no previstes en els plans.

Flores el defineix com algú amb una ambició i visió sense límits.

Recorda d'aquella etapa treballar en el dibuix dels ports fluvials a l'Ebre, variants de carreteres, una àrea de servei aprofitant el castell de Sant Ferran, a Figueres, nous traçats de trens metropolitans, estacions d'alta velocitat, i pensar quina solució podíem donar a la regressió del delta de l'Ebre. Les reflexions a les quals van arribar, desgraciadament, encara són vigents avui.

Però, sens dubte, un tema cabdal al qual van dedicar grans esforços va ser la definició del traçat del tren d'alta velocitat.

Flores explica que Solans es va avançar al Ministeri per dissenyar un model que no deixés enrere les nostres capitals, mantenint sobretot la centralitat de les estacions, amb la intenció de buscar la millor integració en el territori. El recorda treballant sobre quin havia de ser el traçat del TGV pel Penedès: anant d'inspecció amb ell i passar el matí repassant la línia de Renfe, menjar un entrepà per dinar al bar de l'estació de Vilafranca, i continuar a la tarda entre vinyes buscant la manera de fer el menor mal possible. En acabar la jornada Solans va dir: «amb aquest traçat farem possible que el tren arribi a Barcelona».

8. NOVES TECNOLOGIES

Solans era un innovador. No es posava mai límits en la cerca de solucions tecnològiques. Estava convençut a passar del sistema analògic al digital de manera decidida.

Molts recordem aquella sala habilitada a la seu del carrer de Balmes, on havien col·locat un gran servidor, estacions gràfiques, ordinadors i un dels primers plòters de Catalunya.

Un equip de delineants joves van tenir l'oportunitat de formar part d'aquest projecte. I van materialitzar aquella revolució que va fer de la DGU un referent en l'elaboració de la informació gràfica urbanística.

En José Cuéllar ens explica que «la primera vegada que entraves a la sala de màquines era com si entressis a la NASA». Recorda que una vegada Solans estava com el dia de Reis. «“Mireu el que he portat dels Estats Units!”», va dir. I ens va mostrar el que semblava un regle de poc més d'un metre i mig».

Havia portat un digitalitzador sònic perquè el provéssim. Durant el matí va passar per la sala de màquines per saber com havia anat l'experiència. El digitalitzador anava bé, quasi perfecte... suposant que treballéssim en una campana de silenci, ja que, com que funcionava per impulsos sònics, un cop de porta, una trucada de telèfon o un simple esternut el feien tornar totalment boig. «No sempre l'encertem», va dir Solans.

9. EL CARÀCTER

El caràcter de Solans, tenir les coses clares i saber veure oportunitats en detalls menors es repliquen en infinitat d'històries, com per exemple en el treball de preparació de les subseus olímpiques.

Ignasi Coll explica que la Banca Jover va oferir a l'INCASÒL una finca a Castelltdefels, llarga, estreta i recta, entremig de camps, i qualificada d'equipament, que aparentment no semblava gaire interessant. Les característiques de la peculiar finca van fer que Coll dubtés a presentar-la al director. Ell diu textualment: «pensava que m'engegaria!». Però el director va agafar l'escalímetre, va mesurar-la i va dir: «compra-la»; ja havia dibuixat el Canal Olímpic.

Per a Rosa Vilella, «el treball minuciós i constant del dia a dia de l'urbanisme ens portava a fer visites de camp, reunions amb ajuntaments i particulars i dibuixar moltes contrapropostes. Calia tenir-ho en compte tot. El detall de la proposta i complir els estàndards urbanístics que ajudessin a tenir una visió global del territori».

Vilella recorda, com a anècdota, una reunió a l'Ajuntament de Barcelona. En arribar, Solans va deixar els assistents a la porta, com a bons aprenents. Però el

que més recorda és com, acabada la reunió, el director va marxar per una altra porta, i els va deixar allà esperant...

Per a Vilella els anys de plenitud de la seva carrera com a director general d'Urbanisme culminen amb la idea d'abordar el planejament territorial parcial com a eina que permet deixar dibuixat el model de territori de cara al futur.

10. CONCLUSIÓ

Ja ho veieu, vint anys que em fan definir Solans com una persona heterodoxa, amb un mestratge basat en l'ortodòxia. Un home intel·ligent i visionari, que tenia el país al cap i que va entendre l'urbanisme com una responsabilitat social, en la creença i defensa del bon planejament i la bona cultura urbanística per aplicar-lo.

La paraula *referent* és la que el defineix. Referent i també *mestre*. Amb ell ens vam iniciar tots en l'urbanisme, ell ens va fer créixer professionalment parlant i ell ens va despertar la passió pel territori i ens va fer estimar-lo.

Solans és la història d'un pare professional, aquell qui t'ho ha ensenyat tot.

Els anys i les noves necessitats del territori, i sobretot de la societat i dels reptes climàtics, han fet que la praxi de l'urbanisme, com tot en aquesta vida, hagi evolucionat. La societat ha anat obrint-se a noves preocupacions i reptes i hem anat objectivant els valors de les polítiques dutes a terme llavors, els efectes positius i també aquells altres elements que a dia d'avui han pres rellevància i que qüestionen alguns dels plantejaments d'aleshores.

En tot cas, d'una o altra manera, vull expressar de forma molt sincera que sento Solans present, en la meva feina de cada dia. Deixeu-me acabar amb les darreres paraules que ens va dirigir el dia del seu comiat com a director: «Vetlleu per l'urbanisme de les nostres viles i continueu estimant Catalunya tant com l'heu estimat fins ara».

AGUSTÍ SERRA I MONTÉ
Secretari d'Hàbitat Urbà i Territori
Departament de Territori i Sostenibilitat de la Generalitat de Catalunya